

tiones prævias de spiritualitate, libertate et immortalitate mentis instituimus, ne in discursu demonstrationum contextus et cohærentia turbarentur, tractatûsque filum abrumperetur. Multa paucis dicere conati sumus, brevitati consulimus. Quæcumque ad convincendum efficaciora adinvenire potuimus, quæcumque in autoribus innumeris qui ad manus venerunt in causæ christianæ defensionem excellentiora, graviora, firmiora, nobis visa sunt, quæcumque subtiliora et captiosa magis à Deistis contra religionem urgentur, cum responso vulgò multiplici in brevi opere contraximus: in quo non minimus fuit labor. Quantum valuimus, dicendi genere candido et intellectu facili usi sumus, quod in scholis theologicis altiori et sublimiori anteponendum esse et multorum iudicio et proprio experimento didicimus. Hinc confidimus argumentationes nostras, licet interdum metaphysicas, non equidem ab iis qui libros solent non legere, sed libare tantum et saltuatim attingere, verum ab homine quolibet attento, sine multa opera esse percipiendas. Deum optimum, maximum oro ac deprecor ut opus ad defensionem religionis sanctissimæ susceptum benignâ gratiæ prosequatur aurâ; lectorum animis bonæ frugis, sinceræ videlicet fidei, semina committat; mentes eorum collustret, corda sic temperet ut ad Christi doctrinam dociles se præbent, acerrimè illam defendant, aliisque suadeant; in me verò eximium illud fidei suæ donum quod pro immensa sua bonitate largiri dignatus est, probè confirmet et augeat.

TRACTATUS DE RELIGIONE.

In tractatu de Deo divinisque attributis Athei qui Dei existentiam, Polytheistæ et Pagani qui ipsius unitatem impugnant, à theologis confutantur. Itaque cum existere Deum unum, summè bonum, summè perfectum, summè veracem, summè providum, in prædicto tractatu demonstratur, in eo non immoramur. Nunc debellare aggredimur alios christianæ religionis hostes, Deistas nempe, Judæos hodiernos et Mahumetanos. Utinam grande illud opus rectè agere valeamus! Duplicem in partem tractatum nostrum dividemus. Prima pars erit de Religione naturali, secunda de Religione revelata et positiva.

Antequàm verò de Religione naturali disseramus, tria quæ ab incredulis et deistis plurimis impugnantur, in antecessum esse comprobanda arbitramur, ne deinceps tractatûs filum abrumptur. Hæc autem tria, quibus totum innititur religionis ædificium, sunt animæ spiritualitas, ipsius libertas et immortalitas.

PRIMA QUÆSTIO PRÆVIA.

De Spiritualitate Mentis humanæ.

Constat ex sensu intimo existere in nobis principium activum et cogitans. Quæritur hinc utrùm illud principium cogitans sit necessariò simplex, materiæ et extensionis expers; utrùm verò possit esse extensum: uno verbo, utrùm corpus nostrum possit esse principium illud cogitans, utrùm autem illud principium in homine cogitans, volens, judicans, à corpore sit necessariò distinctum. Materialistæ contendunt extensum seu materiam posse cogitare: hinc in homine admittunt unicum substantiæ genus, quod nempè simul sit corporeum et cogitans. Contrà illos nobis probandum incumbit cogitationem cum substantia extensa non posse consociari, et consequenter duplicem esse necessariò in homine substantiam, aliam nempè cogitantem et simplicem, aliam verò extensam et divisibilem.

PROPOSITIO.

Principium in homine cogitans, seu mens humana à corpore distinguitur, et est necessariò simplex.

PROB. 1º ex activitate seu ex facultate agendi mentis. Principium quod in homine cogitat, seu mens humana est substantia ex se activa, ex modo notatis, factentibusque adversariis, qui ipsimet materiæ activitatem concedunt; atqui substantia de se activa est simplex

et extensionis (1) expers: si enim esset extensa et ipsamet materia, ut adversarii contendunt, ergo materia foret de se activa; atqui materia non est de se activa: illa enim non est de se activa quæ à se non movetur, quæ sibi nullum motum, nullas impressiones dat, sed illas omnes ab ente alieno recipit; atqui talis est materia: si enim materia sibi daret motus suos et impressiones, vel foret illorum motuum et impressionum causa necessaria, vel causa libera: atqui neutrum dici potest.

Non primum; aliòquin motus foret materiæ essentialis; quod tamen dici nequit. 1º Quia materia sæpè quiescit et motu privatur. 2º Quia si motus materiæ esset essentialis, vel foret motus talis, id est, talis talisve directio, talis talisve motus copia, vel motus qualiscumque et indeterminatus: atqui 1º talis directio, talis velocitatis gradus et copia materiæ non sunt essentialia, cum nulla sit velocitas quæ non possit minui vel augeri, cum nulla sit directio quæ non possit immutari. 2º Motus qualiscumque et indeterminatus non est materiæ essentialis; hic enim motus est commentitius, nec potest existere, cum materia non possit obsequi nisi tali talive directioni, et consequenter motui determinato.

Non secundum. Si enim materia esset suorum motuum causa libera, sibi pro nutu motum imprimeret; non expectaret impulsus corporis alieni ut moveretur; ex seipsa motui suo finem faceret; per seipsam et abs-

(1) Nota hic quæstionem esse de extensione corporea, de pluralitate partium corporearum. De aliis extensionis speciebus de quibus multa edisserunt philosophi, non est hic dicendi locus.

que resistentia obicis externi quiesceret; ex seipsa et sine corporum impulsione ad motum deferretur: sic intrinsecus experimur penes nos esse deambulare, positus dapibus vesci, studio incumbere, vel non: atqui contrarium, oculo iudice, in materia deprehendimus: ergo materia non est sui motus causa libera. Aliud non est causa necessaria: ergo non est de se activa, ergo principium in nobis cogitans, seu mens humana est simplex, et materia distinguitur.

PROB. 2° ex facultate cogitandi. Si principium cogitans seu intelligens posset esse extensum, tunc cogitatio inhereret subjecto extenso, et foret ipsius modus; atqui illud repugnat: vel enim foret illius subjecti corporei modus essentialis, vel modus accidentalis: atqui neutrum dici potest.

Non primum. Nam, 1° res non potest esse sine modo qui ipsi est essentialis; quod enim rei essentialis est, non potest ab ea divelli: atqui tamen existunt corpora sine cogitatione; quis enim dixerit parietem, liquores cogitare? 2° Si esset modus materiae essentialis, quanto magis et attentius consideraretur extensio, eò clarior, eòque nitidior haberetur cogitationis idea; sic, quia figura, divisibilitas, sunt modi extensioni essentielles, quò magis ad extensionis naturam attendimus, eò adæquatiores habemus statuum illorum ideas: atqui tamen extensionis attendita consideratio non reddit clariorem cogitationis ideam; quin imò, ut ratiocinatur D. de Crouzas, eam confusam magis et obscuram efficit. Nam mathematici, qui in investigandis extensi proprietatibus tempus absumunt, non clarius quàm cæteri homines

cognoscunt quid sit idea; imò, quò magis considerandis corporibus assuescunt, eò minùs apti fiunt ad spiritus cognoscendos. 3° Demùm, quisque semetipsum circumspiciens facillè deprehendet se non indigere corporis ideà ut concipiat cogitationem, quisque facillè deprehendet se posse cogitare de variis mentis operationibus, de idea, de iudicio, et si nullatenùs de materia, de figura, de motu cogitet: atqui tamen, si operationes mentis essent essentielles materia, de idea, de iudicio cogitari non posset nisi de materia cogitaretur; sic, quia figura, mobilitas, sunt materiae essentielles, de illis cogitari non potest, quin de materia cogitetur; ergo cogitatio non est modus materiae essentialis.

Non secundum. Si enim cogitatio esset modus extensioni accidentalis, saltem aliquandò cogitatio posset repereri in subjecto extenso et corporeo; atqui illud repugnat. Nam cogitatio est omninò simplex et indivisibilis; vel tota ponitur, vel nullatenùs; non datur v. gr. media, tertia pars dubii, affirmationis, vel negationis: atqui modificatio simplex non potest esse in subjecto composito. 1° Quia modificatio rei alicujus ab illa re modificata non distinguitur, consequenter subjecti sui naturam et conditionem sortitur: sic inflexio digiti est ipse digitus inflexus, et habet partes, sicut digitus. 2° Vel illa cogitatio omnes illius subjecti corporei partes afficit et in illis dispertitur, vel aliquas tantùm afficit, vel demùm unam dumtaxat partem in alias partes non ampliùs divisibilem afficit. Si omnes partes subjecti extensi afficiat cogitatio, et in aliis dispertiatur, ergo non est simplex, sed tam dividitur quàm ipsamet extensio:

quod tamen repugnat ex modò dictis. Si partes aliquas afficiat, illud, pari jure, repugnat ob eandem rationem. Aliundè verò, undenàm partes quædam illius subjecti cogitent potius quàm aliæ? Undenàm istud haberent privilegium? Tandem, si cogitatio sit dumtaxat in una parte simplici et non ampliùs divisibili, indè sequitur cogitationem non recipi in subjecto composito et corporeo, sed simplici; ergo revincuntur Materialistæ, qui contendunt subjectum ut compositum posse cogitare.

Asserunt increduli, ad infirmenda hæc argumenta, motum non quidem massæ aut partibus materiæ sensibilibus, sed particulis internis, insensibilibus, seu atomis esse essentialem. Probant autem motum partibus materiæ subtilioribus essentialem esse, eò quòd omnium corporum, etiam eorum quæ videntur conquiescentia, partes internæ et insensibiles continuò rarefiant, dissolvantur, abeant in vapores: quæ quidem sine motu interno fieri nequeunt. Addunt insuper omnia corpora necessariò gravitare, in se invicem agere et reagere, sese mutuò attrahere; ex quibus concludunt motum partibus materiæ subtilioribus esse essentialem: ità præsertim auctor libri horrendi cui titulus: *le Systême de la Nature*.

At verò haud operosum est ista refellere. Nam, 4° cùm omnes materiæ partes quæ sub sensum cadunt, aliquandò quiescant et motu priventur, ex analogiæ regulis idem concludendum est de partibus materiæ insensibilibus; undè sequitur motum illis non esse essentialem. Sic ex eo quòd omnes materiæ partes sub sensum cadentes sint solidæ, mobiles, rectè inferitur partes

etiam in quas experimenta tentari non possunt, iisdem gaudere proprietatibus. 2° Motus concipi nequit sine directione tali, sine tali velocitatis gradu. Itaque si motus esset moleculis corporum insensibilibus essentialis, talis directio, talis velocitatis gradus istis moleculis foret essentialis. Quis tamen istud asseruerit? Quis dixerit illas particulas v. gr. necessariò moveri ad sinistram, nec posse ad dexteram impelli, illarumque velocitatem non posse retardari aut accelerari. 5° Tales formæ, tales situs corporum non sunt ipsis essentielles: atqui tamen variæ corporum formæ, varii situs ex variis motibus etiam particularum internarum nascuntur; ergo motus non est partibus materiæ subtilioribus essentialis; absurdum est enim causam necessariò agere, si effectus sit accidentalis. 4° Quidquid essentialis est speciei, singulis individuis essentialis est: sic facultas ratiocinandi non esset homini essentialis, si vel unus homo sine hac facultate conciperetur; ergo absurdum est asserere motum aliis materiæ partibus, nempè crassioribus, esse accidentalem, aliis verò, nempè subtilioribus, esse essentialem. 5° Si aliis materiæ partibus inesset una proprietas essentialis, in aliis verò deesset, istæ aliæ partes non forent materia, sed altera substantia à materia prorsus diversa, eùm diversam haberent essentialiam; proindè non materia facultate cogitandi donaretur, sed alia substantia quæ ab ea distingueretur.

Materiæ dissolutiones, evaporationes, corruptiones, arborum vegetatio et alia similia aliorum corporum impulsibus producuntur. Cuncta hæc à motibus accidentalibus necnon et legibus à Creatore institutis nascuntur.

Idem dicendum est de corporum gravitate et attractione. Newtonius et alii physici perspicaciores ac sanioris ingenii, qui materiæ proprietates attento animo exquisierunt ac studiosius quàm auctor quem refellimus explorarunt, motum esse corporibus minimè essentialem professi sunt; attractionem aut gravitatem ex causis incognitis, ex motibus materiæ minimè essentialibus dimanare, aut primariam esse legem à Deo institutam crediderunt. Idem notat D. d'Alembert lib. cui tit. *Mélanges de Littérature*, tom. 5, pag. 145. *Comment expliquer*, inquit, *ce qu'on ne comprend pas, si ce n'est en disant: Dieu l'a voulu ainsi? Si les philosophes ont quelque chose à se reprocher, c'est peut-être de ne pas donner plus souvent cette solution aux questions qu'on leur fait.*

PROB. 5° ex facultate judicandi. Judicium fit asserendo unam ideam cum alia convenire vel non convenire, v. gr. si dicatur: *Deus est bonus; circulus non est triangulus*. Undè ad judicandum requiritur ut duæ habeantur simul ideæ: si enim non haberetur nisi una idea, et alia foret absens, tunc non posset mens affirmare illas ideas inter se convenire vel disconvenire. Jam verò, si ens compositum cogitaret, vel duæ illæ ideæ reciperentur in una ipsius parte composita, vel in parte simplici: si in parte simplici, causam habemus. Si in parte composita, ergo una idea erit in parte C; ergo pars subjectum B non habebit duas simul ideas, non erit conscia duplicis ideæ; ergo nihil affirmare vel judicare poterit.

Hinc in sententia Materialistarum mens objecta di-

versa inter se numquàm posset comparare; hinc non posset affirmare unam tabellam esse alià elegantiorē, se magis suavi symphoniam quàm lautis dapibus condelectari, etc.

PROB. 4° ex facultate ratiocinandi. Facultas ratiocinandi est facultas comparandi unum judicium cum judicio altero ope tertii judicii; tale est istud ratiocinium: *Ens summè bonum est amandum: atqui Deus est summè bonus, ergo Deus est amandus*: atqui subjectum compositum talem comparisonem instituere non potest, quia tria hæc judicia non possunt tunc in eodem subjecto simul reperiri, ut modò probabimus; ergo, etc.

Et verò sit globus geographicus in quo quatuor partes mundi delineentur. Patet 1° nullam esse hujus globi partem quæ et Europam, et Asiam, et Africam, et Americam exhibeat. Patet 2° globum hunc, si foret cognitionis et rationis capax, nullam gerere partem quæ dicere posset: *Novi simul Europam, Asiam, et Africam, etc., America Asiam magnitudine superat*; quippè noscet unaquæque pars illud quod repræsentaret. Porrò tres ideæ, subjecti, attributi et medii termini, quæ in omni ratiocinio necessariò reperiuntur, non possunt aliter in subjecto composito recipi quàm mundi partes in globo geographico; aliòquin non integrum afficerent subjectum, sed tantum illius partem, et quidem simplicem; si enim composita sit pars in qua reperiuntur illæ ideæ, necessarium est ut in variis illis partibus dispertiantur. Ergo, etc.

PROB. 5° ex facultate volendi. Mens habet faculta-

tem volendi; impossibile est autem ut idem velit simul et non velit; atqui tamen si voluntas cadat in principium compositum, fieri poterit ut anima idem velit et non velit; pars enim una illius compositi poterit aliquid velle, et alia pars illud idem, et quidem eodem instanti nolle. Nam præcipuum voluntatis attributum est libertas; ut deinceps probabimus. Undè si debeat afficere singulas spiritus illius extensi partes, evidens est posset unam partem aliquid velle, alteram idem nolle: atqui libertas singulas spiritus extensi partes debet afficere; sicuti illas singulas partes afficiunt, ex Materialistis, cætera spirituum attributa, cogitatio, activitas, etc.

PROB. 6° ex absurdis sententiæ Materialistarum. Materialistæ cum antiquis epicureis spirituum operationes repetunt à variis motibus quibus partes corporum subtiliores, quas vocant atomos, agitantur: atqui varii particularum subtiliorum motus mentis operationes generare non possunt, idque ratione multiplici pervinci potest.

1° Cogitationes spiritum unico instanti fiunt; si enim multiplici instanti fierent, tunc haberent partes, et possent dividi: quod repugnat. Contrà omnis motus est successivus, siquidem est translatio corporis ab uno loco ad alium locum; ergo cogitationes mentis à motu non producantur.

2° Si cogitationes à motu atomorum producantur, cognitio istorum principiorum, *totum est majus sua parte, bis duo dant quatuor*, consistet in aliqua speciali atomorum dispositione et motu, atqui id repugnat.

Si enim veritas istorum axiomatum in aliqua atomorum dispositione et motu consistat; ergo opposita dispositio et motus alii dabunt veritates et cognitiones oppositas; diversæ enim causæ et motus oppositi diversos et oppositos effectus debent producere. Cùm itaque dispositio atomorum opposita et motus diversi sint valde possibiles, siquidem nullus est in atomis motus qui non possit in oppositum mutari, exindè sequeretur posse dari veritates et cognitiones veritatibus modò relatis oppositas; quod manifestè repugnat.

5° Spiritus aliquandò recogitant suas ideas, et ad suas operationes animum retorquent: atqui hæc animi meditatio à motu atomorum non potest produci; vel enim produceretur ab eodem motu qui est causa ideæ primitivæ in quam reflectit spiritus, vel à motu diverso: atqui neutrum dici potest. 1° Non ab eodem motu qui est causa primitivæ ideæ. Nam meditatio hæc non est ipsa prima idea, sed est reputatio et examen primitivæ illius ideæ, est attentio in illam ideam; ergo non potest oriri ab eodem motu; idem enim motus, seu eadem causa non daret nisi eandem ideam, et nihil aliud. 2° Non producitur à motu diverso. Nam adhuc habetur primitiva idea, siquidem spiritus illam considerat atque meditatur; ergo materia in illo instanti movetur eodem modo qui aptus est ad excitandam illam ideam primitivam; sed materia non potest eodem tempore motibus diversis satisfacere; ergo tempore meditationis non est in subjecto cogitante motus diversus à motu qui est causa primitivæ ideæ; ergo meditatio de qua agitur non oritur à motu diverso, etc.; ergo, etc.

4° Unusquisque suæ libertatis conscius est. Spiritus saltem persæpè sunt suorum actuum et cogitationum domini. Si velim, de magnete cogito. Possum liberè de sideribus, de aere et ipsius pondere meditari, vel longo vel brevi tempore, unâ horâ vel uno minuto, pro nutu meo : atqui si cogitationes à motu et impressionibus atomorum producerentur, hæc omnia liberè non possem agere, motus enim cæco impetu agit, mechanicas leges sequitur. Undè in illa hypothesi non possem de magnete v. gr. cogitare, nisi esset quædam quantitas motûs determinata ; non possem pro nutu meo ab hac idea ad aliam volitare. Si illa tenuissima corpuscula motum accepissent aptum ad producendam magnetis ideam per totam horam, tunc per totum illud tempus non possem de alio cogitare ; ergo spiritus nunquam esset actuum et cogitationem dominus ; ergo cogitationes à motu atomorum non oriuntur.

5° Spiritus præteritorum recordantur, futura quandoque præsentiant, non existentia percipiunt, quæ non cadunt sub sensu attingunt ; ut sunt entia moralia, justitia, bonitas, etc., ut sunt entia logica seu abstracta, genus, differentia ; ut sunt veritates metaphysicæ, v. gr. impossibile est idem simul esse et non esse, etc. Jam verò etsi quis forsitan putare posset ideas alicujus objecti sensibilis et corporei, v. gr. equi, arboris, à motu produci, quia vulgò habentur illæ ideæ ut tenuissimæ imagines objectorum quæ repræsentant, attamen fieri non potest ut ideæ rerum insensibilium, præteritarum, futurarum, entium moralium, etc., à motu producantur. Nam quæ corporeis partibus destituuntur, in

corpora agere nequeunt : atqui præterita, futura, veritates morales, logicæ, metaphysicæ, corporeis partibus destituuntur ; ergo in corpora agere nequeunt ; ergo spiritibus, si sint corporei, ut volunt Materialistæ, motum imprimere nequeunt ; at verò sine motu ulla exsurgit idea, ex Materialistis, ergo in sententia Materialistarum spiritus non possent habere ideas futurorum, præteritorum, veritatum moralium, logicarum, etc., ergo, etc.

6° Materialistarum systema idiomatum institutioni et usui repugnat. Nam si idea produceretur à motu qui subtiliores cerebri partes exagitat, quoties igitur illæ partes cerebri subtiliores eodem moverentur, tunc eadem nascerentur ideæ : atqui hoc falsum est. Si enim coram arabe et latino proferatur ista vox, *Deus*, sanè partes cerebri subtiliores quæ mentem, juxta Materialistas, constituunt, easdem impressiones aeris recipiunt et eodem modo commoventur, tum in arabe tum in latino ; siquidem aer inter ipsos medius eodem modo agitur, et reverà ambo eundem sonum audiunt ; quod fieri non posset, nisi idem motus ipsis imprimeretur : atqui tamen in illa hypothesi in qua idem est motus, in qua utriusque spiritus eodem modo commoveretur, non ideò eadem nascuntur ideæ ; arabs enim ad prolationem illius vocis, *Deus*, nullam ideam habet nisi ideam soni ; latinus verò habet tum ideam soni, tum ideam entis summè perfecti.

Prætercà, arabs ille linguam latinam ediscat, et rursum eadem vox, *Deus*, coram ipso pronuntietur ; sanè tunc idem erit motus, partes quæ constituunt ipsius

spiritum eodem modo agitabuntur : atqui tamen non solam, ut antea, habebit ideam soni, sed etiam Entis summè perfecti ; ergo, etc.

Demum, institutio idiomatum pendet ab hominibus. Homines potuerunt et possunt huic signo, huic voci, hanc vel illam affingere ideam, pro nutu et arbitrio : atqui tamen, si idea à materiæ impressionibus produceretur, homines pro arbitrio non possent hanc vel illam ideam tali signo seu voci affingere ; siquidem motus et impressiones materiæ necessariæ sunt, et ab hominum institutione non pendent.

7.º Cùm, ex Materialistis, mentes ex partibus materiæ subtilioribus conflentur, debent illius partes singulis instantibus expirationis viâ, per varios corporis humani meatus elabi. Debet, in ipsorum sententia, perpetuus esse tenuissimarum illarum particularum seu animarum fluxus ac refluxus, aliæ mentes aliis debent succedere : quod absurdum est.

8.º Si principium cogitans nihil aliud sit nisi subtiliores materiæ partes variis motibus exagitata, cur igitur istud principium cogitans non sentit hos motus ? Cur anima de illis motibus sibi conscia non est, dum tamen omnes suas alias operationes sentit, et de illis conscia est, saltem quoties vult ad illas animum revocare ?

9.º Si homo totus sit ex materia compositus, et in eo non sit principium à materia distinctum, nulla in ipso erit virtus, nullum vitium ; tunc enim omnes ejus operationes à variis motibus, velocitatibus et directionibus producerentur : jam verò varii motuum gradus,

variæ directiones, curvæ vel inflexæ, virtutibus et vitiis procreandis impares sunt, ut patet ; ergo Societati ac Religioni prorsus adversatur Materialistarum error.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

OBJ. I. Non cognoscimus omnes materiæ dotes. Singulis diebus novæ deteguntur. Newtonius plures suis de lumine experimentis ignotas antea materiæ proprietates invenit : atqui inter ignotas materiæ proprietates forsitan reperitur facultas cogitandi ; ergo, etc.

RESP. NEG. MIN. Nam quæcumque sint materiæ proprietates ignotæ, debent cum proprietatibus materiæ cognitæ convenire : atqui, ex probatis, facultas cogitandi non potest cum facultatibus materiæ cognitæ, v. gr. cum pluralitate partium convenire ; ergo non potest reperiri inter materiæ proprietates incognitas. Præterea quis admittet istud ratiocinium ? *Non cognoscimus omnes circuli proprietates ; ergo forsitan quadratura reperiri potest inter proprietates circuli incognitas* : atqui huic ratiocinio simile est Materialistarum argumentum ; ergo, etc.

Quantum ad experimenta Newtonii de lumine, nihil detexit ille philosophus quod cum proprietatibus materiæ cognitæ conciliari non possit : quin imò novas proprietates non invenit. Equidem novas divisiones, novas formas in corporibus detexit, sed hæc omnia sunt vel figuræ, vel motus, vel divisiones, consequenter ad materiæ proprietates cognitæ semper revocantur.

INST. 1.º cum Lockio. Saltem Deus potest extenso cogitandi facultatem largiri. Nam potest Deus substantiam corpoream extensione spoliare. Atqui tunc illa substantia poterit cogitare. Ergo, etc.

R. N. MAJ. Deus enim impossibilia non potest. Ad probationem, 1.º negari potest major in qua affirmatur Deum posse materiam extensione privare. Nam si Deus materiam extensione spoliaret, illud efficeret vel separando à se invicem partes simplices seu monades ex quibus, juxtà plures philosophos, materia componitur, vel penitus delendo partes ex quibus materia conflatur.

Primum rejiciunt omnes qui materiam in infinitum divisibilem asserunt. Ii verò philosophi qui contendunt elementa materiæ esse simplicia, equidem hypothesim admittent, sed exindè non potest concludi materiam et corpus posse cogitare. Nam illa elementa materiæ simplicia, juxtà eos necessariò et ex natura sua sunt inertia et otiosa; nunquàm ea spoliari possunt inertia quæ materiæ essentialis est; numquàm igitur poterunt cogitare; siquidem ad cogitationem requiritur activitas; ergo corpus ex his elementis otiosis et inertibus coalescens non cogitabit, etiam in sententia eorum qui puncta simplicia defendunt.

Si secundum admittatur, id est, si omnes partes corporis penitus deleantur, tunc quidem nulla erit extensio, sed nulla insuper extabit substantia in qua cogitatio recipi possit.

Quidquid igitur dicant Materialistæ, inferri non potest materiam posse cogitare.

INST. 2.º Motus et quies, licet inter se opponantur,

possunt idem objectum afficere; ergo saltem successivè cogitatio et extensio possunt idem subjectum afficere.

R. N. CONSEQ. ET PAR. Discrimen est quia motus et quies equidem inter se opponuntur; hinc non possunt simul existere in eodem subjecto. Verùm subjecto extenso non opponuntur, hinc in eo possunt successivè reperiri. At verò cogitatio extensioni et pluralitati partium repugnat; quoties igitur stabit extensio seu pluralitas partium in aliquo subjecto toties ab illo subjecto excludetur cogitatio. At verò extensio à subjecto extenso non potest adimi, nisi deleatur illud subjectum; sola enim partium separatio non tollit extensionem, sed tantum viciniam et continuitatem; quandiu enim supererunt elementa materiæ, toties aliquam extensionem conflabunt; siquidem tunc aderit positio partium extrà partes. Igitur extensio non potest adimi, nisi subjectum omninò deleatur; ergo nullum remanebit subjectum in quo recipiatur cogitatio.

INST. 3.º Saltem in sententia eorum qui materiam ex monadibus seu ex punctis simplicibus coalescere asserunt, materia potest cogitare. Nam cum unumquodque punctum materiæ sit simplex, potest consequenter cogitare. Jam verò adunentur plurima puncta cogitatione instructa, tunc acervus ille erit extensus: atqui tamen cogitabit; ergo extensum potest cogitare: uti opinatur Lockius.

RESP. 1.º Opinionem qualemcumque ex qua sequeretur materiam posse cogitare, eo ipso abjiciendam esse ut absurdam. Si igitur hoc consequatur ex sententia